

ЗАВДАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Халус В.Р., здобувач ступеня магістра

Науковий керівник: Марущак С.М.

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Україна, Миколаїв

halus8486@gmail.com

***Анотація.** Доповідь присвячена системі управління фінансовими ризиками підприємства як підсистемі системи економічної безпеки підприємства.*

***Ключові слова:** економічна безпека підприємства, ризик, фінансовий ризик, ризик-менеджмент, система управління фінансовими ризиками.*

Вступна частина. Розвиток є важливою умовою ефективності життєдіяльності вітчизняних підприємств у конкурентній боротьбі на внутрішньому та зовнішньому ринках. Його визначають як процес переходу з одного стану в інший, більш досконалий, перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого. Так, у результаті розвитку виникає якісно новий стан об'єкта, зміна його складу або структури. Стабільний розвиток є найбажанішою стадією життєвого циклу підприємства, головною ціллю якої є збереження досягнутого рівня розвитку в заданих межах на найдовший відрізок часу в умовах постійного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. Наразі стає очевидним, що для забезпечення стабільного економічного розвитку необхідною складовою механізму управління підприємством, поряд із організаційно-структурним механізмом, механізмами управління якістю, конкурентними перевагами має бути механізм управління ризиками.

Ціль цієї роботи – визначити місце управління фінансовими ризиками в системі економічної безпеки підприємства, зокрема пояснити зміст фінансового ризику, сутність ризик-менеджменту та визначити етапи управління фінансовими ризиками.

Основна частина. Під ризиком розуміють можливість відхилення фактичного результату від запланованого, а ризикованість – це умова, яка може створити або збільшити (зменшити) можливість небажаного результату. Поняття ризику асоціюється з усвідомленням небезпеки, загрози, ненадійності, невизначеності, невпевненості, випадковості, збитку. Ризики, що супроводжують фінансову діяльність підприємства, виділяють в особливу групу ризиків, що мають назву фінансових. У сфері відносин підприємства з банками і іншими фінансовими установами постійно діє ця група ризиків. Їх можна вимірювати через співвідношення величини запозичених і власних засобів: чим воно вище, тим більше діяльність підприємства залежить від кредиторів. Високий фінансовий ризик може спричинити припинення кредитування або зміну його умов, а відтак – зупинку виробництва або банкрутство підприємства [1, с. 81].

В процесі аналізу чисельних варіантів визначення поняття «фінансовий ризик підприємства» ми вичленили перелік найчастіше вживаних акцентів. Це визначення фінансових ризиків як ймовірності втрати ресурсів або недоодержання коштів, ймовірності одержання додаткового прибутку, можливого браку коштів, вірогідності настання економічного збитку (фінансових втрат), вірогідності виникнення несприятливих фінансових наслідків, ймовірності виникнення непередбачених фінансових втрат, відхилення від встановлених цілей та планових норм. Звідси робимо висновок, що фінансові ризики – це різновид ризиків, пов'язаний із невизначеністю майбутніх доходів та витрат від здійснення діяльності підприємством. При цьому вони насамперед пов'язані із прибутком як основним фінансовим результатом будь-якої підприємницької діяльності, але характеризують не лише ризик зменшення рівня прибутку чи взагалі отримання збитків, а й ризик втратити можливість скористатися сприятливою ситуацією на ринку, тобто ризик упущених можливостей. Загалом ми можемо сформулювати найважливіші характеристики фінансових

ризиків підприємства, які в сукупності досить повно визначатимуть суть об'єкта дослідження. Це ризики, які [2]:

- можуть виникати на усіх без винятку етапах виробничо-господарської діяльності підприємства;
- впливають на рух фінансових потоків та зміну структури фінансових активів підприємства;
- як і будь-який інший вид ризиків, спричинюються невизначеністю;
- завжди пов'язані з можливістю вибору того чи іншого варіанту розвитку подій;
- характеризуються можливістю відхилення від мети, що передбачається, заради якої здійснювалася обрана альтернатива;
- призводять до негативних фінансових наслідків, таких як втрати прибутку, доходу, частини чи всього капіталу підприємства;
- характеризуються можливістю фінансових та інших втрат, пов'язаних із здійсненням обраної в умовах невизначеності альтернативи;
- характеризуються ймовірністю досягнення бажаного результату;
- дають змогу отримати додаткові позитивні результати.

Оскільки причиною пильної уваги до ризиків діяльності підприємства визначено в переважній більшості ймовірність настання негативних наслідків стосовно їх реалізації, то для підприємства стає необхідним управління ризиками. Всі ризики підприємства – це потенційні загрози його діяльності, а відтак управління ними, що передбачає зниження їх рівня і нейтралізацію причин їх виникнення, зменшуватиме число потенційних загроз, тобто сприятиме забезпеченню його економічної безпеки. Забезпечення достатньо високого рівня економічної безпеки підприємства є можливим при системному підході до вирішення даної задачі. Тобто, забезпечення економічної безпеки підприємства або управління нею, що значно ширше, вимагає створення на підприємстві власної системи економічної безпеки – комплексу заходів щодо забезпечення сприятливих умов діяльності підприємства і цільового використання його ресурсів шляхом реалізації організацією, яка відповідає за управління економічною безпекою підприємства, у взаємодії з іншими підрозділами сукупності організаційно-економічних і правових заходів, спрямованих на нейтралізацію та попередження внутрішніх і зовнішніх загроз. При цьому управління ризиками потрібно розглядати не відокремлено як окреме завдання, а як складову системи економічної безпеки підприємства.

Управління є невід'ємною частиною будь-якої діяльності. Управління ризиком – це специфічна сфера менеджменту, що передбачає використання різноманітних підходів, процесів, заходів, які покликані забезпечити максимально широкий діапазон охоплення можливих ризиків підприємства, їх оцінку, а також формування, реалізацію та контроль заходів щодо оптимізації рівня ризиків із метою досягнення цілей підприємства, тобто управління ризиком або ризик-менеджмент (management by the risk) є спеціальним видом управлінської діяльності, який спрямований на ефективний захист підприємства від небажаних закономірних чи випадкових обставин (подій), які в кінцевому результаті можуть негативно впливати на роботу підприємства [3]. Основна мета управління фінансовими ризиками – мінімізація пов'язаних з ними фінансових втрат. Головними завданнями управління фінансовими ризиками є оптимізація структури капіталу (співвідношення між власними та позичковими джерелами формування фінансових ресурсів) та оптимізація портфеля боргових зобов'язань [4].

Як підсистема системи економічної безпеки підприємства і як специфічна діяльність система управління фінансовими ризиками підприємства має спиратися на певні принципи:

- фінансовий менеджер повинен свідомо приймати ризик, якщо він має намір отримати відповідний дохід від здійснення фінансової операції;
- портфель фінансових ризиків має складатися з тих ризиків, до яких можна застосувати методи їх нейтралізації;
- фінансові втрати за різними видами ризиків не залежать один від одного, тому всі ризики слід нейтралізувати окремо;

- при управлінні фінансовими ризиками з альтернативних вибирається таке рішення, яке забезпечує найбільшу ефективність і фінансову безпеку;
- в управлінському процесі має враховуватися фінансова філософія підприємства, яка відображається в несхильності, нейтральності або схильності до ризику;
- в процесі управління фінансовими ризиками необхідно враховувати критерії фінансової політики підприємства (може бути агресивна, помірна або консервативна), відповідно до яких встановлюється рівень допустимого ризику; підприємство повинно приймати тільки ті фінансові ризики, рівень яких не перевищує відповідного рівня дохідності за шкалою «дохідність-ризик»;
- очікуваний розмір фінансових втрат підприємства за фінансовим ризиком має відповідати частці капіталу, яка забезпечуватиме його внутрішнє страхування;
- потрібно зважати на те, що чим довший період здійснення фінансової операції, тим ширший діапазон супровідних їй ризиків;
- витрати підприємства з нейтралізації фінансових ризиків не мають перевищувати обсягу можливих фінансових втрат за ними [5].

Процес управління ризиком є складною і багаторівневою процедурою. Проте її можна умовно розділити на ряд етапів, що виділяються відповідно до особливостей послідовності дій з управління ризиком. Виділення відповідних етапів слід розглядати як умовне, бо на практиці вони часто реалізуються одночасно, а не послідовно, один за одним.

I етап. Ідентифікація та аналіз ризиків, тобто, виявлення ризиків, розуміння їх специфіки, обумовленої їх природою та іншими характерними рисами, виділення особливостей їх реалізації, включаючи вивчення розміру економічного збитку, а також зміна ризиків в часі, ступінь взаємозв'язку між ними та вивчення факторів, що впливають на них. Ряд завдань, які вирішуються на даному етапі: 1) ідентифікуються джерела невизначеності та ризику; 2) сформулюються ситуації і негативні наслідки реалізації ризику; 3) визначаються джерела інформації; 4) виконується оцінка рівня ризику; 5) аналізуються зв'язки між різними видами фінансового ризику.

Даний етап забезпечує інформаційну основу для всієї процедури ризик-менеджменту. Слід враховувати той факт, що в результаті реалізації подальших етапів управління ризиком інформація про ризики може поповнюватися і уточнюватися, так що дії в рамках даного етапу являють собою безперервний процес збору і обробки даних.

II етап. Аналіз альтернативних методів управління ризиком, який має на меті дослідження інструментів, за допомогою яких можна перешкоджати реалізації ризику і впливу його негативних наслідків на функціонування підприємства. Ряд завдань, які вирішуються на даному етапі: 1) як можна знизити ризик за рахунок підходящих превентивних заходів; 2) як можна знизити економічний збиток від реалізації ризику; 3) за рахунок яких джерел можна буде покрити такий збиток у разі його виникнення.

Для різних типів ризиків будуть характерні різні методи управління ризиком.

III етап. Вибір методів управління ризиком, на якому розробляється політика підприємства по відношенню до ризику і невизначеності. До основних завдань, які розв'язуються на даному етапі відносяться: 1) визначення найбільш ефективних методів управління ризиком при даних бюджетних та інших обмеженнях; 2) прогнозна оцінка ефективності системи управління фінансовими ризиками, тобто впливу на рівень загального сумарного ризику реалізації обраної сукупності методів управління окремими ризиками.

Вибір методів управління ризиком можна розглядати як проблему оптимізації в умовах обмежень. Критерії вибору можуть бути різними, в тому числі і фінансово-економічними, наприклад забезпечення економічної ефективності. Згідно з принципом результативності системи управління ризиком відповідні інструменти повинні застосовуватися не для будь-яких ризиків, а в першу чергу для тих, негативні наслідки яких призводять до найбільш помітного впливу на діяльність підприємства. При деяких умовах, наприклад при жорстких бюджетних обмеженнях, частина ризиків, які менеджер оцінює як незначні, буде ігноруватися. У такій ситуації говорять, що по відношенню до ризиків першої групи проводиться **активна стратегія** управління ризиком, а по відношенню до другої – **пасивна**. Поєднання активної і пасивної стратегій при управлінні ризиком є важливим

результатом даного етапу, що відображає додаткові особливості процедури ризик-менеджменту.

IV етап. Реалізація обраного методу управління ризиком. На даному етапі приймаються і реалізуються окремі управлінські та технічні рішення. Завдання, які вирішуються, стосуватимуться процедури виконання рішень, а саме: 1) визначаються необхідні заходи; 2) встановлюються терміни їх реалізації; 3) виділяються ресурси; 4) визначаються вповноваженні особи і підрозділи, відповідальні за реалізацію і контроль прийнятих рішень.

V етап. Моніторинг результатів і вдосконалення системи управління ризиком, який забезпечує зворотний зв'язок у системі управління ризиком, гнучкість, адаптивність та динамічний характер цього процесу. На даному етапі: 1) визначається рівень ефективності системи управління ризиком; 2) аналізуються «вузькі місця» в системі; 3) вирішується питання щодо коригування системи управління ризиком.

На основі даних моніторингу здійснюється оцінка ефективності проведених заходів з метою подальшої адаптації системи управління фінансовим ризиком до зміни як умов функціонування навколишнього середовища, так і сукупності ризиків, шляхом **заміни неефективних заходів більш ефективними** в рамках бюджету та **зміни організації виконання програми управління фінансовими ризиком**, що сприяє зростанню ефективності системи управління фінансовими ризиками на рівні підприємства.

Висновки. В умовах постійної зміни зовнішнього та внутрішнього середовища для підприємства важливо забезпечити власний стабільний розвиток. Для цього необхідною складовою механізму управління підприємством має бути механізм управління фінансовими ризиками. Всі ризики підприємства – це потенційні загрози його діяльності, а відтак управління ними, зменшуватиме число потенційних загроз, тобто сприятиме забезпеченню його економічної безпеки. При цьому управління фінансовими ризиками підприємства потрібно розглядати не як окреме завдання, а як складову системи економічної безпеки підприємства, основна мета якої – мінімізація пов'язаних з ними фінансових втрат. Сам процес управління ризиком є багаторівневою процедурою, яку можна розділити на п'ять етапів. Цей процес є безперервним і включає можливість самовдосконалення.

REFERENCES

- [1] Марущак С.М., Єфімова Г.В., Пашенко О.В. Оцінка та управління підприємницькими ризиками : нав. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. 296 с.
- [2] Орлик О. В. Фінансові ризики в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Інноваційна економіка. 2016. № 5-6. С. 218-223.
- [3] Цвігун Т.В. Механізм управління ризиками в системі управління підприємством. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 23(2). С. 9-13.
- [4] Кузьмінець Т.Г., Перегняк Ю.А. Управління фінансовими ризиками підприємства в умовах ринкової економіки. Молодий вчений. 2017. № 12 (52). С. 677-680.
- [5] Письменна Т. В. Теоретичні основи управління фінансовими ризиками підприємства. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. 2015. Вип. 28. С. 100-106.

Halus VR, Master's Degree

Tasks of the enterprise financial risk management system

Abstract. The report is devoted to the system of financial risk management of the enterprise as a subsystem of the system of economic security of the enterprise.

Keywords: economic security of the enterprise, risk, financial risk, risk management, financial risk management system.

Халус В.Р., соискатель степени магистра

Задачи системы управления финансовыми рисками предприятия

Аннотация. Доклад посвящен системе управления финансовыми рисками предприятия как подсистеме системы экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, риск, финансовый риск, риск-менеджмент, система управления финансовыми рисками.